

การเข้าสู่กำลังแรงงานของ หญิงมีสามี ในประเทศไทย

สุกัญญา นิจังกร

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๑ บทความเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง "The Labor Force Participation of Married Women in Thailand" ซึ่งผู้เขียนได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก Council for Asian Manpower Studies, Ltd. ในปี ๒๕๒๑-๒๕๒๒ ผู้เขียนขอถือโอกาสขอบคุณผู้ให้ทุนวิจัย และผู้ช่วยวิจัย คือ อาจารย์สุวรรณณี วัธนจิต

๑. บทนำ

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า สตรีในประเทศที่กำลังพัฒนาเข้าสู่อัตรากำลังแรงงานค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับสตรีในประเทศที่พัฒนาแล้ว นอกจากนั้นรูปแบบของอัตราการเข้าสู่อัตรากำลังแรงงานของสตรีในกลุ่มประเทศทั้งสองก็ยังแตกต่างกันด้วย^๒ จึงทำให้เป็นที่น่าสงสัยว่าทฤษฎีเศรษฐศาสตร์แรงงานที่ใช้อธิบายพฤติกรรมการเข้าสู่แรงงาน ซึ่งพัฒนาจากชีกโลกตะวันตกอาจไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมในตลาดแรงงานของสตรีในกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนา ในกรณีของหญิงมีสามี Encarnacion พบว่า อิทธิพลของรายได้สามีในการอธิบายการเข้าสู่แรงงานของหญิงมีสามีในประเทศที่กำลังพัฒนานั้นแตกต่างไปจากที่ค้นพบในงานวิจัยเกี่ยวกับการทำงานของหญิงมีสามีในประเทศที่กำลังพัฒนา^๓

โดยที่แรงงาน หญิงมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าแรงงานชาย จากรายงานสำรวจแรงงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติรอบที่สองปี ๒๕๒๐ พบว่าร้อยละ ๔๕.๘ ของกำลังแรงงานทั้งหมดเป็นแรงงานหญิง นอกจากนี้ยังมีแรงงาน หญิงที่ไม่นับว่าอยู่ในกำลังแรงงานเพราะทำงานบ้านอีกถึงร้อยละ ๘.๖ ของแรงงานหญิงทั้งหมด หรือราว ๑.๕ ล้านคน และในจำนวนนี้ ร้อยละ ๘๒.๘ เป็นผู้มีอายุตั้งแต่ ๒๐ ปีขึ้นไป ซึ่งอาจสรุปได้ว่าส่วนใหญ่เป็นหญิงมีสามี การเข้าใจตัวกำหนดพฤติกรรมแรงงานสตรีมีประโยชน์ทั้งด้านการวางแผนกำลังคน และด้านปัญหาสังคมอื่น ๆ บทความนี้เป็นการศึกษาสรุปสาระสำคัญของงานวิจัยเรื่องการเข้าสู่กำลังแรงงานของหญิงมีสามีในประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์ที่นำเอาแนวความคิดของ Encarnacion มาทดสอบกับข้อมูลของแรงงานสตรีในประเทศไทย

๒. แนวความคิดทางด้านเศรษฐศาสตร์แรงงาน

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์แรงงานดั้งเดิมอธิบายอุปทานแรงงานโดยวิเคราะห์การเลือกของผู้บริโภคระหว่างรายได้กับการพักผ่อน อัตราค่าจ้างก็คือค่าเสียโอกาสของเวลาที่ใช้ในการพักผ่อน ถ้าผู้บริโภคเลือกที่จะมีรายได้มากขึ้นโดยการทำงานมากขึ้นเขาก็จะพักผ่อนน้อยลง ผู้บริโภคจะเลือกอย่างใดมากกว่ากันในแต่ละระดับอัตรา

ค่าจ้างก็ขึ้นอยู่กับผลทางด้านการทดแทน (substitution effect) กับผลทางด้านรายได้ (income effect) ว่าผลทางด้านใดจะมากกว่ากัน^๔

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ถือว่าครัวเรือน (household) เป็นหน่วยในการตัดสินใจ (decision-making unit) นอกจากจะมีบทบาททางด้านเป็นผู้บริโภคแล้ว ครัวเรือนตามทฤษฎีสมัยใหม่ยังมีบทบาทในฐานะเป็นผู้ผลิตด้วย โดยนำสินค้าและบริการที่ซื้อได้ในตลาดมาประกอบเป็นสินค้าและบริการขั้นสุดท้ายที่จะสนองความต้องการของผู้บริโภคโดยตรง ซึ่งในการนี้ผู้บริโภคหรือสมาชิกในครัวเรือนจะต้องแบ่งสรรเวลาส่วนหนึ่งไปใช้ในการผลิตในครัวเรือน ดังนั้นทางเลือกของผู้บริโภคจึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การทำงาน (market work) กับการพักผ่อนเท่านั้น แต่ยังคงพิจารณาถึงเวลาที่จะต้องใช้เวลาสำหรับผลิตสินค้าและบริการในครัวเรือนอันนับว่าเป็น nonmarket activities ด้วย^๕ โดยที่เวลาเป็นทรัพยากรที่มีค่าอย่างหนึ่งเพราะมีจำกัด เวลาที่นำไปใช้ในการผลิตสินค้าและบริการในครัวเรือนจึงมีค่าเสียโอกาสด้วย ซึ่งค่าเสียโอกาสจะสูงขึ้น ถ้าอัตราค่าจ้างในตลาดเพิ่มขึ้น

๒ ดู Suvanee Chitranukroh, *The Female Labor Force Participation Rate in Thailand*, unpublished M.A. Thesis, University of the Philippines, 1975.

๓ Jose Encarnacion, Jr., "Fertility and Labor Force Participation: Philippines 1968," *The Philippines Review of Business and Economics*, (December, 1974), pp. 113-114.

๔ การวิเคราะห์ในแนวนอนจะปรากฏในตำราทฤษฎีเศรษฐศาสตร์จุลภาคทั่วไป อาจดูตัวอย่างได้จาก C.E. Ferguson, *Microeconomic Theory*, (Illinois: Richard D. Irwin, 1972), pp. 83-87.

๕ แนวความคิดเรื่องบทบาทของครัวเรือนที่เป็นทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค เริ่มจาก Margaret Reid, *Economics of Household Production*, (New York: John Wiley and Sons, 1934) และ Gary Becker ได้เริ่มพัฒนาทฤษฎีนี้มาในรูปทฤษฎีสมัยใหม่ดู Gary Becker, "Theory of the Allocation of Time," *Economic Journal* (September, 1965), pp. 493-517.

Jacob Mincer^๖ ได้ใช้ทฤษฎีการจัดสรรเวลาในการผลิตในครัวเรือนมาอธิบายการตัดสินใจเข้าสู่กำลังแรงงานของหญิงมีสามี Mincer เชื่อว่า จำนวนชั่วโมงทำงานในตลาดแรงงานของหญิงมีสามีจะถูกกำหนดจากรายได้ของสามี และอัตราค่าจ้างของหญิงนั้นในตลาดแรงงาน โดยที่สามีมักเป็นผู้ทำงานหลักในครัวเรือน ถ้ารายได้สามีเพิ่มขึ้นจะเกิดผลทางด้านรายได้ที่จะทำให้ภรรยาเลือกทำงานน้อยลง ถ้าการพักผ่อนเป็นสินค้าปกติ (normal good) ภรรยาขอมใช้เวลาพักผ่อนได้มากขึ้น ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างอัตราค่าจ้างกับการทำงานของหญิงนั้นในตลาดแรงงาน ไม่อาจจะบอกได้ล่วงหน้า ขึ้นอยู่กับผลทางรายได้และผลทางการทดแทนว่าอย่างไร จะมผลมากกว่ากัน การที่อัตราค่าจ้างสูงขึ้น ผลทางรายได้น่าจะทำให้หญิงนั้นเลือกการพักผ่อนมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกัน ค่าเสียโอกาสของการพักผ่อนและการทำงานในบ้านก็จะสูงขึ้นด้วย ถ้าผลทางการทดแทนมีมากกว่า หญิงนั้นก็อาจเลือกทำงานในตลาดแรงงานมากขึ้น

Encarnacion^๗ เชื่อว่าครัวเรือนจะต้องพยายามมีรายได้ให้ถึงระดับหนึ่ง ซึ่งวัดจากระดับพอยังชีพเป็นอย่างดี ถ้ารายได้ของสามีต่ำกว่าระดับนี้ การทำงานในตลาดแรงงานของภรรยาจะมีความสัมพันธ์กลับกันกับอัตราค่าจ้าง กล่าวคือ ถ้าค่าจ้างยิ่งต่ำ การทำงานของภรรยาจะยิ่งมากขึ้น เพื่อดึงให้รายได้ของครอบครัวถึงระดับที่ต้องการ แต่ถ้าสามีมีรายได้เกินกว่าระดับ ซึ่ง Encarnacion เรียกว่าเป็น Threshold Level แล้วภรรยาอาจจะทำงานมากขึ้น หรือน้อยลงก็ได้ถ้าอัตราค่าจ้างเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นลักษณะอย่างเดียวกันกับการตัดสินใจในตลาดแรงงานของสตรีในประเทศที่พัฒนาแล้ว

จากเหตุผลดังกล่าว Encarnacion จึงจะเชื่อว่าความสัมพันธ์ระหว่างรายได้สามีกับการทำงานในตลาดแรงงานของภรรยาไม่ควรเป็นเชิงเส้นตรง (linear) เขาแบ่งรายได้ของสามีออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่เกินการทดสอบ Threshold Level และส่วนที่ต่ำกว่า Threshold Level ในกับข้อมูลของประเทศฟิลิปปินส์นั้น Threshold Level ถูกกำหนดจาก median family income

สำหรับอัตราค่าจ้างของหญิง Encarnacion ใช้ระดับการศึกษาของหญิงเป็นตัวแทน (proxy) เขาพบว่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรนี้มีค่าเป็นลบสำหรับกลุ่มตัวอย่าง

ของภรรยาที่สามีมีรายได้ต่ำกว่า threshold level แต่มีค่าเป็นบวกสำหรับกลุ่มที่สามีมีรายได้สูงกว่าระดับนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษา ซึ่งเป็นตัวแทนของตัวแปรรายได้ ก็กับการทำงานในตลาดแรงงานของหญิง คงไม่เป็นเชิงเส้นตรง ในการทดสอบแบบจำลองของเขาเกี่ยวกับข้อมูลของประเทศฟิลิปปินส์เขากำหนดให้ตัวแปรนี้มีค่า ๒ ระดับ เช่นเดียวกับรายได้สามี โดยหา threshold level ของการศึกษาจากระดับที่ทำให้สมการ Labor-force Participation ของหญิงมีค่าต่ำสุด

๓. สมมติฐานที่ใช้ในการศึกษา

โดยที่การศึกษาเรื่องการเข้าสู่กำลังแรงงานของหญิงมีสามีในประเทศไทย เป็นส่วนหนึ่งของโครงการการศึกษาเปรียบเทียบการทำงานของหญิงมีสามีของประเทศต่างๆ ในกลุ่ม Asean ดังนั้นสมมติฐานหลักที่ใช้คือ การทดสอบอิทธิพลของตัวแปรรายได้สามี และการศึกษาของภรรยา ในลักษณะที่กำหนดไว้ในแบบจำลองของ Encarnacion แต่ภาวะแวดล้อมของแต่ละประเทศย่อมแตกต่างกัน ตัวแปรอื่นๆ ที่อาจมีผลต่อการตัดสินใจเข้าสู่ตลาดแรงงานของภรรยาจึงได้ถูกนำมาพิจารณาด้วย ตัวแปรเหล่านี้ได้แก่

จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีรายได้จากการทำงาน โดยที่ครอบครัวไทยมักเป็นครอบครัวใหญ่ ก็มีสมาชิกในครอบครัวมาก ถ้าสมาชิกอื่นในครัวเรือนนอกจากสามีเป็นผู้ทำงานมีรายได้ ความจำเป็นในการทำงานในตลาดแรงงาน โดยเฉพาะของหญิงที่มีสามีรายได้ต่ำก็อาจจะลดลง

การมีเด็กอายุต่ำกว่าวัยเรียน โดยที่การดูแลเด็กเป็นงานที่ต้องอาศัยเวลาและเป็นหน้าที่ที่มักตกแก่ภรรยาในครอบครัวที่มีเด็กอายุต่ำกว่าวัยเรียน การเข้าสู่ตลาดแรงงานของมารดาน่าจะลดลง

การมีสตรีอื่นในครอบครัว โดยมีหน้าที่เลี้ยงดูเด็กและงานบ้านมักถือกันว่าเป็นงานสตรี ในครอบครัวที่มี

๖ Jacob Mincer, "Labor Force Participation of Married Women," in *Aspects of Labor Economics*, National Bureau of Economic Research, 1962.

๗ Encarnacion, *op. cit.*, p. 115

สตรีอนาศัยอยู่ด้วย ซึ่งอาจเป็นญาติ หรือคนใช้ ก็
ยอมช่วยให้ภาระการทำงานบ้านและการดูแลเด็กของ
มารดาลดลง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เป็นมารดามีโอกาสที่จะทำ
งานในตลาดแรงงานได้มากขึ้น

อัตราค่าจ้างงานทั่วไป ในการวิเคราะห์การทำ
งานของกลุ่มแรงงานที่เป็น secondary worker ซึ่งได้แก่
สตรี และเด็ก มักจะดูผลกระทบของอัตราค่าจ้างงาน
ทั่วไปต่อการเข้าสู่ตลาดแรงงานของคนกลุ่มนี้ ถ้าอัตรา
ค่าจ้างงานสูงอาจมีผลกระทบต่อ primary worker คือผู้
หารายได้หลักของครอบครัว เพราะต้นทุนในการหางาน
ทำ "search cost" อาจสูงเกินไป จะทำให้ผู้หารายได้
หลักของครัวเรือนถอนตัวจากตลาดแรงงาน จึงทำให้
บรรดา secondary worker ต้องออกมาหางานทำมากขึ้น
แต่โดยที่แรงงานหญิงเป็นแรงงานด้อยในสายตาผู้จ้าง ใน
ภาวะที่แรงงานชายว่างงานสูง นายจ้างอาจมีโอกาสเลือก
มากขึ้น ซึ่งทำให้การเข้าสู่กำลังแรงงานของหญิงยังน้อย
ลง

สถานภาพการทำงานของสามี งานวิจัยส่วนใหญ่
ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของสตรีในประเทศที่กำลังพัฒนามัก
จะพบว่า สถานภาพการทำงานของสามีบางอย่าง เช่น
การประกอบธุรกิจส่วนตัว (own-account worker) มักจะ
มีผลต่อการทำงานของภรรยา คือภรรยาอาจมีส่วนช่วย
งานได้โดยไม่ขัดต่องานดูแลบ้าน^๕

ถิ่นที่อยู่ โดยทั่วไปในชุมชนที่เป็นเขตเทศบาล

หรือตัวเมือง โอกาสที่ภรรยาจะหางานทำใน formal
sector ย่อมเพิ่มขึ้น แต่ลักษณะของการทำงานของภรรยา
ส่วนใหญ่ในประเทศกำลังพัฒนาเป็นการช่วยกิจการธุรกิจ
ในครัวเรือน ซึ่งในลักษณะการทำงานแบบนี้ ภรรยาใน
ครอบครัวเกษตรกรนอกเขตเทศบาล จะมีโอกาสช่วยทำ
งานหารายได้แก่ ครัวเรือน ได้มากกว่าครัวเรือนในเขต
ชุมชน

เชื้อชาติ ในการศึกษาการเข้าสู่กำลังแรงงาน
โดยเฉพาะในประเทศที่มีความแตกต่างระหว่างเชื้อชาติ
มาก มักจะพบว่าเชื้อชาติเป็นตัวแปรสำคัญตัวหนึ่งในการ
อธิบายการเข้าสู่กำลังแรงงาน สำหรับกรณีประเทศไทย
สุวรรณณี (จิตราญเคราะห์) วัชรนจิตต์^{๑๐} พบว่าสตรีใน
ครอบครัวชาวจีนมักจะเข้าสู่กำลังแรงงานน้อยกว่าสตรี
ไทย ในการทดสอบเรื่องการเข้าสู่กำลังแรงงานของหญิง
มีสามี เราจึงรวมเอาตัวแปรนี้ไว้ในแบบจำลองด้วย

๕ T.F. Dernburg and K.T. Strand, "Hidden Unemployment, 1953-62: A Quantitative Analysis by Age and Sex," **American Economic Review** (March, 1966), pp. 71-95.

๖ Oey A. Meesook, "The Generation of Income in the Household Sector in Thailand," Faculty of Economics, Thammasat University, Discussion Paper No. 56, July 1977.

๑๐ Suvannee, *op. cit.*, p. 157.

๓.๑ ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาและตัวแปรในแบบจำลอง

ข้อมูล ข้อมูลที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับการเข้าสู่กำลังแรงงานของหญิงมีสามีในประเทศไทย มาจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๑๕ โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ เป็นการสำรวจทั่วประเทศในระดับครัวเรือน^{๑๑} จากการสำรวจจนเราได้รายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับรายจ่ายและรายได้ทั้งหมดของครัวเรือน และรายละเอียดอื่น ๆ เกี่ยวกับสมาชิกในครัวเรือนเป็นรายบุคคล โดยทางสำนักงานสถิติแห่งชาติได้อนุญาตให้ใช้เทปบันทึกข้อมูลได้

ตัวแปรในแบบจำลอง กำนิยามตัวแปรในแบบจำลองและการวัดค่าตัวแปรจะเป็นดังนี้

ตัวแปรตาม (Dependent Variable)

LPW คือ การเข้าสู่กำลังแรงงานของภรรยา LPW=1 ถ้าภรรยาทำงานอย่างน้อย ๑ สัปดาห์ และเท่ากับ ๐ ถ้าภรรยาทำแต่ในบ้าน

ตัวแปรอิสระ (Independent Variables)

AIH คือ รายได้ทั้งหมดของสามีที่ได้มาจากแหล่งต่างๆ

MFS คือ ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของรายจ่ายต่อเดือนของครัวเรือนในกลุ่มตัวอย่าง จำนวนเงินจากรายจ่ายที่จำเป็นในหมวดอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ค่ายาและบริการแพทย์ ค่าพาหนะ ค่าใช้จ่ายในการศึกษา และศาสนาและภาษีทางตรง ซึ่งค่าใช้จ่ายที่จำเป็นเหล่านี้ถูกนำมากำหนดเป็น Threshold Level ซึ่งค่าเฉลี่ยนี้จะแตกต่างกันไปตามภาคและเขตเทศบาล (ดู ค่ากระจายตามภาคและเขตเทศบาลในตารางที่ ๑)

MIHM คือ รายได้สามีในระดับที่ต่ำกว่า Threshold Level กำหนดจาก $\min(O, AIH - MFS)$

MIHX คือ รายได้สามีในระดับที่สูงกว่า Threshold Level กำหนดจาก $\max(O, AIH - MFS)$

EDW คือ ระดับการศึกษาของภรรยา กำหนดไว้เป็น ๕ ระดับ คือ

- ๐ ถ้าภรรยาไม่มีการศึกษา
๑. ถ้ามีการศึกษาตั้งแต่อนุบาลถึงประถมต้น
๒. ถ้ามีการศึกษาระดับประถมปลาย

๓. ถ้ามีการศึกษาระดับมัธยมต้น

๔. ถ้ามีการศึกษาระดับมัธยมปลาย

๕. ถ้ามีการศึกษาตั้งแต่ระดับอุดมศึกษาขึ้นไป

EW* คือ threshold level ของการศึกษา คือ การศึกษาระดับที่ทำให้สมการ LPW มีค่าต่ำสุด (จากการทดสอบข้อมูล $EW^* = 1.3$)

EWN คือ การศึกษาของภรรยาในระดับต่ำกว่า EW^* , $EWN = \min(O, EDW - EW^*)$

EWX คือ การศึกษาของภรรยาในระดับสูงกว่า EW^* , $EWX = \max(O, EDW - EW^*)$

AGEW อายุของภรรยา

AGEW^๒ อายุของภรรยา ยกกำลังสอง

DTWH สถานภาพการทำงานของสามี DTWH=1 ถ้าสามีเป็นผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว และมีค่าเป็น 0 ถ้ามีสถานภาพอื่น

ERX จำนวนสมาชิกอื่นในครัวเรือนที่มีรายได้

HELP ถ้ามีหญิงอื่นในครัวเรือน HELP = 1 ถ้าไม่มี HELP = 0

CHO6 ถ้าครัวเรือนมีเด็กอายุตั้งแต่ ๖ ขวบลงมา CHO 6 = 1, ถ้าไม่มี CHO 6 = 0

DETW ถ้าภรรยาไม่เชื่อชาติอื่น DETW = 1 ถ้าไม่ใช่ DETW = 0

BKK ถ้าครัวเรือนอยู่ในกรุงเทพมหานคร BKK = 1 ถ้าไม่ใช่ BKK = 0

CT ถ้าครัวเรือนตั้งอยู่ในเขตเทศบาล CT = 1 ถ้าอยู่นอกเขตเทศบาล CT = 0

URM คือ อัตราการว่างงานของแรงงานชายจำแนกตามภาคและในเขตนอกเขตเทศบาล

๓.๒ วิธีการประมาณค่า

โดยที่ตัวแปรตามในแบบจำลองนี้ มีลักษณะเป็น dummy variable จึงมีปัญหาทางเศรษฐมิติบางประการในการที่จะใช้วิธีกำลังสองน้อยที่สุด (Ordinary least-squares) มาใช้ประมาณค่า^{๑๒} ปัญหาสำคัญประการหนึ่งก็คือ

^{๑๑} สำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้พิมพ์รายงานผลการสำรวจแยกตามภูมิภาค คือ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออก และกรุงเทพมหานคร

^{๑๒} ดู A.S. Goldberger, **Econometric Theory** (New York: Wiley, 1964), pp. 248-251.

ตารางที่ ๑

ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของรายจ่ายต่อเดือนของครัวเรือนจำแนกตามภาค และในเขตนอกเขตเทศบาล

หน่วย : บาท

ภาค	ในเขตเทศบาล		นอกเขตเทศบาล	
	ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก ของรายจ่ายต่อเดือน	จำนวน ตัวอย่าง	ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก ของรายจ่ายต่อเดือน	จำนวน ตัวอย่าง
ภาคเหนือ	๒,๔๐๒	๓๘๓	๕๐๗	๑,๔๕๒
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๒,๒๕๘	๓๘๓	๕๑๒	๒,๑๖๒
ภาคกลาง	๒,๖๓๕	๓๕๐	๑,๖๒๒	๑,๒๐๕
ภาคใต้	๒,๓๕๔	๓๗๕	๑,๒๓๓	๖๘๐
กรุงเทพมหานคร	๒,๘๐๕	๕๐๓	๒,๐๖๔	๖๓๑

ที่มา : คำนวณจากแบบข้อมูลการสำรวจสถานภาพเศรษฐกิจและสังคม ๒๕๑๘-๒๕๑๙, สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ถ้าปล่อยให้ตัวแปรอิสระมีค่าเป็นเท่าใดก็ได้ เราก็คงไม่อาจจำกัดค่าประมาณของตัวแปรตามให้อยู่ในช่วง (๐,๑) ได้ ดังนั้นเราจึงเลี่ยงปัญหาดังกล่าวโดยใช้วิธี logistic transformation และประมาณค่าแบบจำลองด้วยวิธี maximum likelihood ซึ่งวิธีนี้เป็นที่รู้จักกันดีในชื่อที่เรียกว่า Logit analysis^{๑๓}

เพื่อให้สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ เราได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างตามรายได้ของสามีออกเป็น ๒ กลุ่ม กลุ่ม AIH+ คือกลุ่มที่รายได้ของสามีสูงกว่าระดับ threshold และกลุ่ม AIH- คือกลุ่มที่รายได้สามีต่ำกว่าระดับ threshold แบบจำลองทางเศรษฐมิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐานเป็นดังนี้

(1) $LPW = f_1 (AIH, EDW, AGEW, AGEW^2, DTWH, ERX, HELP, CH06, DETW, BKK, URM, u_1)$
 u คือ random error ส่วนตัวแปรอื่น ๆ มีความหมายตามที่ได้อธิบายมาข้างต้น

ในการทดสอบแบบจำลองตามสมการ (๑) เราได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกตามถิ่นที่อยู่ เป็นในเขตและนอกเขตเทศบาล^{๑๔}

ในการทดสอบ curvilinear effect ของรายได้สามีและการศึกษาของภรรยาต่อการเข้าสู่กำลังแรงงานของภรรยา เราได้ใช้แบบจำลองดังนี้

(2) $LPW = f_2 (MIHM, MIHX, EWN, EWX, AGEW^2, DTWH, ERX, HELP, CH06, DETW, BKK, URM, u_2)$

โดยที่ภาระงานบ้านของภรรยาในช่วงอายุต่าง ๆ กันมีไม่เท่ากัน โดยเฉพาะภาระในด้านการเลี้ยงดูบุตร เพื่อศึกษาความแตกต่างของพฤติกรรมการเข้าสู่แรงงานของสตรีในวัยต่าง ๆ กัน เราจึงแบ่งกลุ่มตัวอย่างภรรยาออกตามวัยต่าง ๆ เพื่อไม่ให้ตัวอย่างมีขนาดเล็กจนเกินไป เราจึงไม่แบ่งตามถิ่นที่อยู่เป็นในเขตหรือนอกเขตเทศบาลอีก แต่จะใส่ตัวแปร CT ลงไปในแบบจำลอง เพื่อวัดความแตกต่างในพฤติกรรมของครัวเรือนตามเขตที่อยู่หรือไม่ แบบจำลองที่ใช้จะเป็นดังนี้

(3) $LPW = f_3 (MIHM, MIHX, EWN, EWX, DTWH, DETW, ERX, HELP, CX06, URM, CT, u_3)$

^{๑๓} Marc Nerlove and S. James Press, **Univariate and Multivariate Log-Linear and Logistic Models**, (California : Rand, 1973).

^{๑๔} ในการจัดกลุ่มครัวเรือนที่อยู่ในเขตและนอกเขตเทศบาล สำหรับภาคต่าง ๆ (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร) เราถือเอาครัวเรือนที่อยู่ในเขตสุขาภิบาล (sanitary district) และหมู่บ้าน (village) เป็นนอกเขตเทศบาล นอกนั้นเป็นในเขตเทศบาล สำหรับกรุงเทพมหานคร ซึ่งแบ่งเป็น city core, suburb และ fringe area เราให้ city core เป็นในเขตเทศบาล ส่วนนอกเขตเทศบาลรวมส่วนที่เป็น suburb และ fringe area เข้าด้วยกัน

๓.๓ ผลของการประมาณค่าทางสถิติ

๑. การเปรียบเทียบการเข้าสู่กำลังแรงงานของ ภรรยาระหว่างครัวเรือนที่อยู่ในเขตกับนอกเขตเทศบาล

ผลการประมาณค่าทางสถิติของตัวอย่างจำแนกตามระดับรายได้ของสามีปรากฏอยู่ในตารางที่ ๒ จะเห็นได้ว่าอิทธิพลของตัวแปรรายได้สามีต่อการตัดสินใจเข้าสู่กำลังแรงงานของภรรยา มีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดในระหว่างกลุ่มที่สามมีรายได้สูงกับกลุ่มที่สามมีรายได้ต่ำกว่า threshold level ในกลุ่มที่สามมีรายได้ต่ำ สัมประสิทธิ์ของตัวแปรรายได้สามี จะมีค่าเป็นลบและมีนัยสำคัญทางสถิติอย่างสูง (ดูจากค่า t) แสดงว่ายิ่งสามีมีรายได้ต่ำลง ภรรยาจะยิ่งทำงานมากขึ้น ซึ่งสนับสนุนสมมติฐานของ Encarnacion อย่างชัดเจน พฤติกรรมนี้มีลักษณะเหมือนกันทั้งครัวเรือนในเขตและนอกเขตเทศบาล สำหรับอิทธิพลของตัวแปรการศึกษา พบว่า เฉพาะกลุ่มที่อยู่ในเขตเทศบาลเท่านั้น ที่การศึกษามีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อการตัดสินใจเข้าสู่กำลังแรงงานของภรรยา ซึ่งก็ไม่น่าแปลกใจมากนัก เพราะความแปรปรวน (variation) ของระดับการศึกษาของผู้อยู่นอกเขตเทศบาลมีน้อยมาก ส่วนใหญ่จะมีการศึกษาแค่ภาคบังคับเท่านั้น นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการศึกษากับการทำงานของภร่ายยังไม่เป็นไปตามสมมติฐานของ Encarnacion อีกด้วย คือไม่ว่าสามีจะมีรายได้อย่างไร ถ้าระดับการศึกษาของภรรยาสูงขึ้น ภร่ายก็จะเข้าสู่กำลังแรงงานมากขึ้น สำหรับตัวแปรอายุได้แสดงความสัมพันธ์กับการเข้าสู่กำลังแรงงานในรูปแบบ nonlinear อย่างชัดเจนกล่าวคือ การเข้ากำลังแรงงานจะเพิ่มขึ้นตามอายุ แต่เมื่ออายุสูงถึงระดับหนึ่งแล้วการเข้าสู่กำลังแรงงานของภร่ายจะลดลง ถ้าสามีประกอบธุรกิจส่วนตัว ภร่ายจะเข้าสู่กำลังแรงงานมากกว่า กรณีที่สามมีสถานภาพการทำงานเป็นอย่างอื่น ซึ่งจะมีลักษณะคล้ายคลึงกันทั้งกลุ่มที่อยู่ในและนอกเขตเทศบาล ในกรณีที่ครัวเรือนมีผู้ช่วยหารายได้อื่นนอกจากสามี ความจำเป็นในการเข้าสู่ตลาดแรงงานของภร่ายจะลดลง ซึ่งจะเห็นได้ชัดสำหรับกลุ่มที่อยู่ในเขตเทศบาล ส่วนในเขตเทศบาลกลุ่มที่สามมีรายได้ต่ำกว่า Theshold level จะเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ถ้าครัวเรือนมีสตรีอื่นเข้ามาช่วยทำงาน ภร่ายจะมีโอกาส

เข้าสู่ตลาดแรงงานได้มากขึ้นอย่างเด่นชัด ในกรณีของผู้ที่อยู่ในเขตเทศบาล แต่อิทธิพลของตัวแปรนี้จะมีน้อยมากสำหรับผู้อยู่นอกเขตเทศบาล ในครอบครัวที่มีเด็กอายุ ๖ ขวบลงมา ภร่ายจะเข้าสู่กำลังแรงงานน้อยลงอย่างเห็นได้ชัดในกลุ่มที่สามมีรายได้ต่ำกว่า Threshold Level ทั้งในเขตเทศบาล และนอกเขตเทศบาล ความแตกต่างระหว่างเชื้อชาติมีผลน้อยต่อการตัดสินใจเข้าสู่ตลาดแรงงานของภร่าย กลุ่มที่เห็นก่อนข้างชัดคือกลุ่มที่สามมีรายได้สูงและอยู่ในเขตเทศบาล ถ้าภร่ายมีเชื้อชาติจีนก็จะเข้าสู่กำลังแรงงานน้อยกว่าภร่ายที่มีเชื้อชาติอื่น ตัวอย่างอื่น ๆ อยู่คงที่ การเข้าสู่กำลังแรงงานของภร่ายที่อยู่ในกรุงเทพมหานครจะมีน้อยกว่าผู้ที่อยู่ในภาคอื่น ๆ อย่างเห็นได้ชัด ส่วนอิทธิพลของตัวแปรการว่างงานของแรงงานชายต่อการทำงานของภร่ายมองไม่เห็นเด่นชัด มีกลุ่มภร่ายของผู้มีรายได้สูงนอกเขตเทศบาลเท่านั้นที่สัมประสิทธิ์ของอัตราว่างงาน เป็นบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติ

การทดสอบ curvilinear effect ของรายได้สามีและการศึกษาของภร่ายต่อการเข้าสู่กำลังแรงงานของภร่ายตามสมการที่ ๒ ผลปรากฏอยู่ในตารางที่ ๓ ซึ่งเห็นได้ชัดเจนว่าตัวแปรรายได้สามีมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าสู่ตลาดแรงงานของภร่ายแตกต่างกัน ในกลุ่มที่รายได้สามีต่ำกว่าระดับ threshold ยิ่งรายได้ต่ำลงเท่าใด ภร่ายก็จะเข้าสู่กำลังแรงงานมากขึ้น (ค่าสัมประสิทธิ์ของ MIMM เป็นลบและมีนัยสำคัญทางสถิติอย่างมาก) ทั้งกลุ่มในเขตและนอกเขตเทศบาล แต่ถ้ารายได้สามีเกินกว่าระดับ threshold ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้สามีกับการทำงานของภร่ายจะไม่เห็นเด่นชัด (ค่าสัมประสิทธิ์ของ MIMX ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติเลย) ส่วนอิทธิพลตัวแปรอื่น ๆ ก็คล้ายคลึงกับผลการทดสอบโดยแยกกลุ่มตัวอย่างตามรายได้สามีที่ได้ดูมาแล้วข้างต้น

๒. การเปรียบเทียบการเข้าสู่กำลังแรงงานของภร่ายในวัยต่างๆ

เราได้จำแนกกลุ่มตัวอย่างตามอายุภร่ายออกเป็น ๕ กลุ่ม (ดูตารางที่ ๔) ผลของการประมาณค่าทางสถิติจำแนกตามอายุช่วยให้เห็นความแตกต่างของอิทธิพล

ตารางที่ ๒
ผลการประมาณค่าทางสถิติของการสู้อำลังแรงงานของหญิงมีสามี
จำแนกตามระดับรายได้ของสามี และในเขตนอกเขตเทศบาล

Variable	Municipal Area				Nonmunicipal Area			
	AIH +		AIH -		AIH +		AIH -	
	b	t	b	t	b	t	b	t
Constant	-๒.๘๗๕	(-๕.๓๗)	-๑.๐๐๓	(-๓.๘๑)	-๑.๘๕๘	(-๔.๕๓)	-๑.๖๑๓	(-๖.๕๐)
AIH	๐.๓D-๓	(๐.๘๒)	-๐.๓D-๓	(-๖.๐๓)	-๐.๖D-๖	(๐.๘๓)	-๐.๑D-๓	(-๒.๖๓)
EDW	๐.๑๓๖	(๓.๐๕)	๐.๑๕๓	(๕.๑๓)	-๐.๐๐๕	(-๐.๑๐)	๐.๐๓๗	(๐.๘๕)
AGE	๐.๘๖๖	(๔.๘๒)	๐.๕๒๑	(๕.๘๘)	๐.๐๕๓	(๕.๓๓)	๐.๐๕๐	(๑๐.๒๐)
AGE ²	-๐.๐๗๕	(-๔.๕๖)	-๐.๐๔๘	(-๕.๔๑)	-๐.๐๐๑	(-๔.๕๖)	-๐.๐๐๑	(-๑๐.๑๘)
DTWH	๐.๕๔๓	(๕.๑๔)	๐.๒๔๖	(๔.๐๔)	๐.๖๗๐	(๑๐.๗๔)	๐.๕๗๔	(๑๓.๒๑)
ERX	๐.๐๕๗	(๒.๑๕)	-๐.๐๓๔	(-๑.๑๕)	-๐.๑๒๔	(-๓.๑๒)	-๐.๑๖๔	(-๑๐.๔๘)
HELP	๐.๒๕๑	(๒.๔๓)	๐.๑๖๔	(๒.๓๕)	๐.๐๗๔	(๑.๒๐)	๐.๑๐๐	(๑.๕๘)
CHO6	๐.๐๓๒	(๐.๒๕)	-๐.๑๒๓	(-๑.๕๕)	-๐.๐๕๘	(-๐.๑๐)	-๐.๑๘๓	(-๓.๖๘)
DETW	-๐.๒๓๕	(-๒.๒๓)	๐.๐๑๐	(๐.๑๓)	-๐.๐๕๕	(-๐.๗๕)	๐.๑๗๘	(๑.๕๗)
BKK	-๐.๕๘๗	(-๕.๖๐)	-๐.๑๕๘	(-๓.๒๕)	-๐.๓๗๒	(-๓.๐๑)	-๐.๒๓๑	(-๒.๓๕)
URM	๐.๑๕๒	(๑.๘๘)	-๐.๐๓๖	(๐.๖๑)	๐.๒๓๓	(๒.๐๗)	๐.๐๓๕	(๐.๓๖)
Chi-square (x ²)	๕๐.๕๗		๖๕.๓๕		๒๑๕.๕๖		๑๕๗.๗๕	
Sample Size	๕๕๘		๑๔๖๔		๒๓๕๕		๓๕๕๓	

หมายเหตุ:

- AIH + คือกลุ่มตัวอย่างซึ่งรายได้ทั้งหมดของสามี (AIH) เกินกว่า Threshold level
 AIH- คือกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งรายได้ทั้งหมดของสามีต่ำกว่า Threshold level
- ค่าสัมประสิทธิ์ (b) ที่ปรากฏเป็นค่า double precision D หมายถึงจำนวนเลขศูนย์หลังจุดทศนิยมเช่น 0.3 D-7 คือ 0.0000003 เป็นต้น
- โดยที่กลุ่มตัวอย่างมีขนาดใหญ่ ค่า t ตั้งแต่ 1.645 ขึ้นไป ก็มีความสำคัญทางสถิติ ในระดับความเชื่อมั่น 95%

ตารางที่ ๓

การประมาณค่าทางสถิติของการเข้าสู่กำลังแรงงานของหญิงมีสามี
จำแนกตาม ในเขตนอกเขตเทศบาล

Variable	Municipal Area		Nonmunicipal Area	
	b	t	b	t
Constant term	-๑.๖๐๕	(-๖.๘๓)	-๑.๗๕๕	(-๘.๓๘)
MIHM	-๐.๒๑D-๓	(-๖.๒๑)	-๐.๑D-๓	(-๓.๖๕)
MIHX	๐.๔D-๖	(๐.๒๗)	-๐.๕D-๖	(-๐.๖๑)
EWN	๐.๑๒๖	(๑.๘๒)	๐.๐๐๗	(๐.๑๗)
EWX	๐.๑๖๓	(๔.๒๔)	๐.๐๓๒	(๐.๕๒)
AGE	๐.๕๖๕	(๗.๒๕)	๐.๐๕๑	(๑๑.๐๐)
AGE ²	-๐.๐๕๓	(-๖.๘๐)	-๐.๐๐๑	(-๑๐.๘๗)
DTWH	๐.๓๒๒	(๖.๒๓)	๐.๖๒๔	(๑๔.๕๖)
ERX	๐.๐๑๗	(๐.๗๔)	-๐.๑๓๘	(-๑๑.๔๒)
HELP	๐.๑๕๓	(๓.๔๒)	๐.๘๗๔	(๑.๒๘)
CHO6	-๐.๐๘๑	(-๑.๔๕)	-๐.๑๓๘	(-๓.๔๑)
DETW	-๐.๐๕๕	(-๑.๖๑)	๐.๐๓๕	(๐.๔๑)
BKK	-๐.๓๘๔	(-๗.๔๘)	-๐.๔๐๘	(-๕.๓๔)
URM	๐.๐๕๓	(๑.๐๖)	๐.๑๕๐	(๒.๐๔)
x ²	๑๐๕.๗๖		๓๐๓.๑๘	
Sample Size	๒,๐๒๒		๕,๕๕๔	

ตารางที่ ๔

ผลการประมาณค่าทางสถิติของการเข้าสู่กำลังแรงงานของผู้หญิงมีสามี
จำแนกตามกลุ่มอายุ

	Age < 19		20 < Age = 29		30 < Age < 39		40 < Age < 49		Age > 50	
	b	t	b	t	b	t	b	t	b	t
Constant	-๐.๘๒	-๐.๑๕	๐.๓๓	๒.๑๕	๐.๓๒	๒.๔๕	๐.๓๔	๒.๓๕	๐.๒๐	๑.๒๘
MIHM	-๐.๔D-๓	-๑.๗๕	-๐.๒D-๓	-๓.๑๖	-๐.๒D-๓	-๔.๖๔	-๐.๖D-๔	-๑.๒๔	-๐.๕D-๔	-๑.๒๑
MIHX	-๐.๔D-๔	-๐.๑๕	-๐.๘D-๕	-๐.๕๓	-๐.๗D-๖	-๐.๒๓	๐.๕D-๖	๐.๔๑	-๐.๓D-๕	-๑.๐๔
EWN	๐.๑๑	๐.๓๕	-๐.๐๕	-๐.๔๓	-๐.๐๒	-๐.๒๑	-๐.๐๑	-๐.๑๓	๐.๑๘	๓.๑๕
EWX	-๐.๕D-๕	-๒๔.๑๔	๐.๑๗	๓.๐๔	๐.๒๒	๔.๓๕	๐.๐๑	๐.๑๒	-๐.๑๗	-๑.๕๘
DTWH	๐.๕๘	๔.๒๕	๐.๖๕	๑๑.๓๕	๐.๕๗	๑๐.๗๕	๐.๔๐	๖.๒๕	๐.๖๓	๕.๗๘
DETW	-๐.๑๑	-๐.๐๓	-๐.๐๑	-๐.๑๑	๐.๐๘	๑.๐	๐.๑๐	๑.๐๖	-๐.๐๔	-๐.๔๓
ERX	-๐.๐๖	-๓.๐๕	-๐.๔๒	-๕.๔๓	-๐.๑๑	-๕.๒๓	-๐.๐๖	-๓.๔๒	-๐.๐๕	-๒.๘
HELP	๐.๑๔	๐.๕๖	๐.๔๓	๕.๖๓	๐.๐๕	๑.๕	๐.๒๐	๒.๖๖	-๐.๑๔	-๑.๘๒
CHO6	-๐.๔๑	-๑.๘๖	-๐.๒๕	-๓.๓๗	-๐.๑๘	-๓.๕	๐.๐๐๔	๐.๘๒	๐.๑๑	๐.๗๒
URM	-๐.๐๓	-๐.๐๘	-๐.๓๒	-๗.๐๕	-๐.๑๕	-๔.๓๕	-๐.๑๖	-๓.๖๒	-๐.๑๓	-๒.๘๕
CT	๐.๗๐	๑.๒๓	-๐.๒๔	-๓.๑๖	-๐.๔๑	-๖.๔	-๐.๔๐	-๕.๖๕	-๐.๑๒	-๑.๕
x ²	๔๕.๓๘		๑๗๕.๓		๒๘๕.๔๑		๓๗๗.๓๖		๓๗๔.๐	
Sample Size	๓๖๖		๑,๘๕๗		๒,๔๑๓		๒,๑๔๔		๑,๖๕๑	

ของตัวแปรในแบบจำลองต่อการเข้าสู่แรงงานของภรรยา
 ในวัยต่าง ๆ ได้ เช่น ตัวแปรรายได้สามี จะเห็นได้ว่า
 กลุ่มที่มีอายุตั้งแต่ ๑๕ ปีลงมา ยังสามมียาได้ต่ำกว่า
 ระดับ threshold โอกาสที่ภรรยาจะเข้าสู่กำลังแรงงานยัง
 สูงขึ้น เพราะวัยนี้เป็นวัยก่อร่างสร้างตัว อิทธิพลตัวแปร
 ดังกล่าวจะลดลงอย่างมากถ้าอายุภรรยาสูงกว่า ๔๐ ปี ขึ้น
 ไป สำหรับตัวแปรการศึกษาซึ่งใช้แทนความสามารถใน
 การหารายได้ในตลาดแรงงานในกลุ่มภรรยาที่มีอายุ ๒๐
 ถึง ๒๕ ปี และ ๓๐ ถึง ๓๕ ปี การศึกษาที่สูงขึ้น อย่าง
 หนึ่ง ๆ คงที่ ภรรยาจะยังเข้าสู่กำลังแรงงานมากขึ้น ถ้า
 สามียประกอบธุรกิจส่วนตัว จะมีผลทำให้ภรรยาเข้าสู่กำลัง
 แรงงานเพิ่มขึ้นอย่างมากในทุกกลุ่มอายุ แต่อิทธิพลจะ
 มีมากในกลุ่มภรรยาที่อายุต่ำสุดคือตั้งแต่ ๑๕ ปีลงมา น่าจะ
 เป็นเพราะว่ากลุ่มนี้โอกาสหางานทำใน formal sector ได้
 น้อยมากเพราะเป็นพื้นที่ประสบการณทำงานในตลาดแรง
 งานตัว การมีสมาชิกอื่นในครัวเรือนนอกจากสามีเป็นผู้
 ทำงานมีรายได้ จะมีผลให้ภรรยาที่มีความโน้มเอียงที่จะเข้า
 สู่กำลังแรงงานลดลง อิทธิพลเห็นได้ชัดในกลุ่มภรรยา
 อายุระหว่าง ๒๐ ถึง ๓๕ ปี การมีสตรีอื่นในครอบครัวช่วย
 ให้ภรรยาเกือบทุกกลุ่มอายุมีโอกาสเข้าสู่กำลังแรงงานเพิ่ม
 ขึ้น ยกเว้นกลุ่มอายุที่เกินกว่า ๕๐ ปีขึ้นไป อิทธิพลเห็น
 ได้ชัดในกลุ่มภรรยาที่มีอายุระหว่าง ๒๐-๒๕ ปี และรองมา
 ในกลุ่มอายุ ๔๐-๔๕ ปี การมีเด็กในอายุต่ำกว่าวัยเรียนมีผล
 ในทางลดโอกาสในการเข้าสู่กำลังแรงงานของภรรยาตั้ง
 แต่วัย ๑๕ ปีลงมา ซึ่งเป็นวัยที่ยังมีโอกาสจะมีลูกอายุขนาด
 นี้ได้อยู่ อิทธิพลของตัวแปรนี้วัดจากค่าสัมประสิทธิ์ของ
 ตัวแปรจะค่อย ๆ ลดลงเมื่ออายุภรรยามากขึ้น ท้ายแปลก
 ใจก็คือตัวแปรอัตราการว่างงานของแรงงานชาย เมื่อ
 แยกตามกลุ่มอายุแล้ว กลับพบว่าตัวแปรนี้มีความสัมพันธ์
 กลับกันกับการเข้าสู่กำลังแรงงานของภรรยาอย่างมีนัย
 สำคัญทางสถิติในหลายกลุ่มอายุ นั่นคือ ถ้าในภาวะการ
 ว่างงานของแรงงานชายสูงขึ้น การเข้าสู่กำลังแรงงาน
 ของหญิงจะยิ่งลดลง ซึ่งอาจเป็นเพราะแรงงานหญิงถือ
 ว่าเป็นแรงงานด้อยกว่าแรงงานชาย ถ้านายจ้างมีโอกาส
 เลือกได้มากคือในภาวะที่แรงงานชายว่างงานสูงนายจ้าง
 จะพยายามนำแรงงานชายมาแทนแรงงานหญิง ดังนั้น
 แรงงานหญิงจึงว่างงานมากขึ้น หรือมี โอกาสเข้าสู่กำลัง
 แรงงานได้น้อยลง และสุดท้าย ครัวเรือนที่ตั้งอยู่ในเขต

เทศบาล การเข้าสู่กำลังแรงงานของภรรยาจะต่ำกว่า
 ครัวเรือนนอกเขตเทศบาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติสำหรับ
 กลุ่มภรรยาอายุตั้งแต่ ๒๐ ถึง ๔๕ ปี

ถ้า Chi-square statistics ที่ได้จากการประมาณ
 ค่ากลุ่มตัวอย่างต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในตารางที่ ๒,๓ และ
 ๔ จะเห็นได้ว่ามีค่าสูงมาก ทำให้ต้องปฏิเสธสมมติฐาน
 ที่ว่า ตัวแปรตามและตัวแปรอิสระในแบบจำลองไม่มี
 ความสัมพันธ์กัน

๔. บทสรุป

จากผลการศึกษาอาจสรุปได้ว่ามีรายได้ครัวเรือน
 ระดับหนึ่งซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของภรรยาในการ
 เข้าสู่กำลังแรงงาน รายได้ระดับนี้ถูกกำหนดขึ้นจากราย
 ใช้จ่ายจำเป็นแก่การครองชีพของครัวเรือน ถ้าสามมียาได้
 ต่ำกว่าระดับนี้ ภรรยาจะต้องพยายามหางานทำมากขึ้นเพื่อ
 คงให้รายได้ครัวเรือนถึงระดับนี้ การศึกษาเป็นตัวแปร
 ที่มีอิทธิพลต่อการเข้าสู่กำลังแรงงานของหญิงมีสามีไม่
 ว่ารายได้ของสามีจะเป็นอย่างไร ถ้าการศึกษาสูงขึ้นการ
 เข้าสู่กำลังแรงงานก็จะมากขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ลงทุน
 เพื่อการศึกษาสำหรับผู้หญิงนั้นไม่ใช่เป็นสิ่งที่สูญเปล่าดัง
 ที่เคยอ้างกันเสมอ เพราะการแต่งงานไม่ได้เป็นอุปสรรค
 ต่อการเข้าสู่กำลังแรงงานของหญิงมีสามีแต่อย่างไร ใน
 กลุ่มของผู้มีการศึกษาต่ำ การศึกษาอาจไม่เป็นตัวแทน
 รายได้ที่ดี การทำงานของกลุ่มนี้มักจะอยู่ใน informal
 sector ซึ่งลักษณะการทำงานเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว
 และการทำงานบ้านสามารถทำได้โดยไม่ขัดกัน ตัว
 แปรอื่นที่พบว่าอิทธิพลในทางลบต่อการเข้าสู่กำลังแรง
 งานของภรรยา คือการมีเด็กในอายุก่อนวัยเรียน อิทธิพล
 นี้ปรากฏชัดในกลุ่มภรรยาของสามีรายได้ต่ำ และมีวัย
 ระหว่าง ๒๐ ถึง ๓๕ ซึ่งเป็นวัยที่มีความสามารถในการทำ
 งานสูง นโยบายที่จะลดระดับความยากจนจึงควรมุ่งทาง
 ที่ไปจะลดหย่อนความเข้มงวดแก่ผู้ประกอบการรายย่อย
 และเพิ่มบริการรับเลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียนให้มากขึ้นแก่ครัว
 เรือนที่อยู่ในข่ายยากจน

การส่งเสริมแรงงานสตรีในระยะยาวควรมุ่งให้
 โอกาสในการศึกษาแก่สตรีมากขึ้น เพื่อเตรียมตัวให้มีการ
 ปรับตัวเข้าสู่ตลาดแรงงานได้ทันเมื่อชุมชนพัฒนาเป็นตัว
 เมืองมากขึ้น